

DAN MONAH, GHEORGHE DUMITROAIA, FELICIA MONAH, CONSTANTIN
PREOTEASA, ROXANA MUNTEANU, DORIN NICOLA, *PODURI – DEALUL
GHINDARU, O TROIE ÎN SUBCARPAȚII MOLDOVEI*, PIATRA-NEAMȚ, EDITURĂ
„CONSTANTIN MATASĂ”, 2003, 250 p.

Stațiunea arheologică de la Poduri – Dealul Ghindaru, jud. Bacău, prin succesiunea stratigrafică deosebită, aici întâlnindu-se depuneri din Precucuteni II târziu, III clasic, III târziu, nivel de tranziție Cucuteni A₁, Cucuteni A₂ (cu mai multe nivele de refacere), A-B, B₁ și B₂ și un nivel din epoca bronzului, cultura Costișa, dar și prin remarcabilele descoperiri, și nu în ultimul rând prin metoda interdisciplinară de cercetare practică aici se impune ca fiind, în prezent, un obiectiv arheologic important pentru cercetarea culturii Cucuteni, mai ales acum într-o perioadă în care numărul șantierelor arheologice scade de la an la an din diverse motive, predominând însă cele financiare.

În acest context, realizarea expoziției „Poduri – Dealul Ghindaru” de către Complexul Muzeal Județean Neamț este un eveniment demn de remarcat, dată fiind importanța stațiunii arheologice de la Poduri. Cu atât mai mult cu cât organizarea expoziției este însoțită și de publicarea unui catalog realizat într-o manieră de înaltă ținută (calitatea hârtiei, ilustrație color etc.), care prin modul riguros de prezentare a problematicei ridicate de stațiunea arheologică de la Poduri depășește cadrul unui simplu catalog de expoziție, fiind mai degrabă o sinteză a situației în care stațiunea se află în stadiul actual al cercetărilor.

Lucrarea pe care o prezentăm, ce reprezintă al XIII-lea volum din Bibliotheca Memoriae Antiquitatis, debutează cu *Abrevieri* (p. 6), urmate de un *Cuvânt înainte* (p. 7-10), semnat de reputatul cercetător acad. Mircea Petrescu-Dîmbovița, care subliniază importanța cercetărilor arheologice de la Poduri-Dealul Ghindaru pentru cultura Cucuteni de pe teritoriul României. În continuare, este prezentat *Colectivul șantierului* (p. 11-12), care a suferit de-a lungul timpului diverse modificări, dar în tot acest timp responsabil de șantier a fost dr. Dan Monah, cel care a descoperit stațiunea în 1978 și a început investigațiile sistematice în 1979.

În *Introducere* (p. 13-14) se motivează scopul realizării expoziției, care „își propune să prezinte rezultatele obținute în decursul unui sfert de secol de investigații în una din cele mai interesante stațiuni arheologice din România” (p. 13), și de asemenea să demonstreze că „România are o bogată preistorie și o cercetare arheologică care nu are motiv de inhibiție” (p. 13). În continuarea autorul definește noțiunea de *tell* (p. 15-16), afirmând în concluzie că „stațiunea de pe Dealul Ghindaru îndeplinește toate condițiile ce definesc un *tell*” (p. 16).

Istoricul cercetărilor (p. 17-28) ne prezintă cele 22 de campanii arheologice, distingându-se patru mari perioade în cercetarea sitului de la Poduri: 1) 1978-1989 în care săpăturile au fost finanțate de Muzeul de Istorie Bacău, Complexul Muzeal Județean Neamț, Muzeul Național de Istorie a României și, din 1986, de Institutul de Istorie și Arheologie „A.D. Xenopol” din Iași; 2) 1990-1996, perioadă în care se intensifică cercetarea interdisciplinară; 3) 1997-1999, când săpăturile au fost sistate, acum având loc numeroase braconaje în situl de la Poduri, fapt ce a sensibilizat pe colecționarul Doctor Romeo Dumitrescu (originar din Moinești), care s-a hotărât să sponsorizeze reluarea cercetărilor din acest sit; din anul 2000 începe ultima mare perioadă în cadrul cercetărilor. Acum se intensifică programul de investigații pluridisciplinară. La reluarea săpăturilor sistematice în campania din 2000, din cauza braconajelor, a fost necesară extinderea casetei A, ceea ce permis recuperarea unor materiale din epoca bronzului și cercetarea unei interesante locuințe cu etaj din faza Cucuteni B₁ în care s-au descoperit vetre deosebite ce au fost puse în legătură cu activități metalurgice. De la reluarea cercetărilor, s-au făcut și alte descoperiri importante, printre care se numără și cele privitoare la etapa Cucuteni A₁, „astfel că o veche și disputată problemă se apropie de elucidare” (p. 27).

Până în momentul de față în *tell*-ul de la Poduri a fost săpată o suprafață de peste 1500 m², fiind cercetate parțial sau integral peste 90 de construcții, un număr mare de gropi, fiind obținute informații prețioase privind plantele cultivate și flora spontană, speciile de animale domestice și vânată și a fost recoltată o mare cantitate de ceramică, numeroase unelte și arme, care au îmbogățit colecțiile muzeelor din Bacău, Piatra Neamț și București.

În următoarele pagini este prezentată *Amplasarea tell-ului și săpăturile* (p. 29-32), acesta fiind amplasat pe terasa de pe dreapta Tazlăului Sărat pe o colină de formă aproximativ elipsoidală, cu înălțimea de 4,5 m față de orizontală. Zona de interes arheologic se găsește pe botul Dealului Ghindaru în locul numit și „Între Pâraie”. În perioada 1979-1983 au fost cercetate trei secțiuni, reușindu-se obținerea unei schițe stratigrafice preliminare a *tell*-ului. Din 1984 s-a hotărât schimbarea sistemului de cercetare prin deschiderea unei suprafețe mai mari, caseta A (24 x 36 m), în care s-a reușit până în prezent să se ajungă la nivelul Cucuteni A₁, parțial degajat. În 2000 a fost deschisă și caseta B, în care autorii cercetărilor folosesc cele mai noi tehnici de săpătură și de cercetări pluridisciplinare.

În ceea ce privește *Stratigrafia și cronologia radiocarbon* (p. 33-43), în lucrare se afirmă că primii locuitori de la Poduri s-au așezat „Între Pâraie” spre sfârșitul fazei Precucuteni II; în acest nivel se remarcă construcția nr. 36, denumită sanctuar, în care s-au descoperit două vetre. În apropierea primei vetre a fost descoperit un interesant ansamblu format dintr-un vas miniatural, un tron de lut ars și șapte statuete feminine denumite „Sfânta Familie”. În apropierea celei de-a doua vetre a fost descoperit un alt ansamblu de piese de cult, „Soborul Zeitelor”, din care fac parte 21 statuete feminine, 13 tronuri de lut ars și alte două mici obiecte de cult, toate aflate într-un vas de dimensiuni mari.

Pentru Precucuteni III-clasic se remarcă descoperirea unei construcții, numite de descoperitori „moară” precum și a unor silozuri din care s-a recoltat o mare cantitate de grâu carbonizat. Din Precucuteni III-târziu se remarcă întreținerea unor vii relații a comunității de la Poduri cu cele din ariile Gumelnița și Petrești, fapt dovedit de diversele descoperiri din acest nivel.

Acest ultim nivel este suprapus de un „nivel intermediar”, Cucuteni A₁. Prin cercetarea complexului nr. 73, format din patru locuințe suprapuse au început să se clarifice problemele ridicate de etapa Cucuteni A₁. Acest complex a scos la iveală faptul că în această perioadă ceramica de factură precucuteniană era decorată cu pictură (în special pictată cu alb înainte de ardere), transformare ce până acum era doar intuită de arheologi.

Peste nivelul Cucuteni A₁ se află o depunere consistentă (care depășește uneori 1,60 m) care cuprinde 3 sau 4 niveluri de locuire datate în Cucuteni A₂. Acestei epoci aparținându-i singura locuință de la Poduri cu două încăperi. Depunerile Cucuteni A₂ „sunt suprapuse de vestigiile unor locuințe prost conservate, care – după inventarul ceramic și după poziția lor stratigrafică – înclinăm să le atribuim etape Cucuteni A₃” (p. 39). Urmează apoi o locuire din faza Cucuteni A-B, cu o situație mai neclară, și apoi locuirea Cucuteni B, fiind certă existența ambelor etape B₁ și B₂. O premieră la Poduri o reprezintă descoperirea unei construcții cu parter și etaj datând din faza Cucuteni B (L₇₅), la etajul căreia au fost descoperite două vetre și inventar specific unei activități metalurgice.

Această locuire este suprapusă de un nivel aparținând perioadei mijlocii a epocii bronzului, căreia îi aparține un enorm șanț pe traseul căruia a fost construit apoi un ring de piatră. Urmează apoi o așezare din secolele II-III d.Hr. și o nouă locuire de-abia în evul mediu, acestea încheind „lunga istorie a locuirilor de pe Dealul Ghindaru” (p. 42).

Următoarele pagini ale lucrării sunt dedicate unor *Descoperiri deosebite* (p. 43-50), în care sunt ne prezentate cu mai multe amănunte, unele construcții sau piese de valoare deosebită depistate în diferite niveluri de locuire. Revenind asupra unor piese sau construcții prezentate anterior, autorul tratează pe larg semnificația acestora. Este cazul sanctuarului din perioada Precucuteni II-târziu în care au fost descoperite Sfânta Familie și Soborul Zeitelor, ca și de complexul denumit „moară” și o serie de gropi cu depuneri rituale, inclusiv cu depuneri de părți de schelete umane, aparținând nivelului Cucuteni A₂. De asemenea, pot fi amintite și

unele obiecte ceramice sau descoperirile legate de activitățile metalurgice (printre care trei creuzete pentru topirea și turnarea aramei, precum și două lingouri de cupru).

În continuare sunt tratate *Descoperirile din epoca bronzului* (p. 51-54). Dintre acestea se remarcă o urnă funerară, un vas tipic culturii Costișa, ce conținea resturile cinerare ale unui copil. Tot epocii bronzului îi aparțin săgețile din os, din categoria așa numitelor săgeți-stilete, cu vârfuri pătrate în secțiune, fațetate cu multă grijă. Descoperirile din epoca bronzului de la Poduri sunt importante, mai ales că așezarea se află într-o zonă de întrepătrundere a două culturi, Costișa și Monteoru.

Sunt de asemenea prezentate și rezultatele obținute prin *Cercetările interdisciplinare* (p. 55-64), începându-se cu cele pedologice efectuate în anii 1981-1982 de către regretatul Gheorghe Lupașcu, care au confirmat originea antropică a movilei. În ceea ce privește determinările arheobotanice, stațiunea Poduri beneficiază de cel mai complet conspect arhebotanic din România, fiind efectuate până acum peste 60.000 de determinări. Se remarcă astfel că din cele 15 specii de plante cultivate determinate aici, doar patru nu fac parte dintre cereale (coreandru, perjul, mărul și vița de vie). De asemenea au fost efectuate determinări de plante din flora spontană, fiind identificate câteva specii de buruieni segetale caracteristice culturilor de cereale sau o serie de plante pe care locuitorii de la Poduri le culegeau: coarne, zmeură, soc, tei etc.

În ceea ce privește investigarea resturilor osteologice, acest lucru a fost început aici de regretata Alexandra Bolomey, ele fiind reluate în 2000 de un grup de specialiști de la Muzeul Național de Istorie a României. Au fost identificate, dintre animalele domestice, bovine, ovine, caprine, porc domestic și câinele, iar în ceea ce privește animalele vâdate au fost determinate bourul, bisonul, cerbul, mistrețul, ursul brun pentru carne, și lupul, castorul, râsul, bursucul, vulpea, iedul, pisica sălbatică și iepurele pentru blană.

Și datele din domeniul antropologiei sunt extrem de prețioase știut fiind că, în ciuda unei intense cercetări pentru perioada culturii Cucuteni, nu au fost găsite decât câteva schelete care au putut fi atribuite cucutenienilor. De aceea este firească atenția acordată descoperirii la Poduri a unui craniu uman pe o lentilă de cereale, pentru aceasta a fost făcută o expertiză antropologică de către Dan Botezatu și o datare prin metoda radiocarbon împreună cu un eșantion din cereale, descoperirea fiind atribuită etapei Cucuteni A₂. Craniul uman a fost încadrat în tipul mediteranoid.

Stațiunea de la Poduri beneficiază de cea mai mare serie de date radiocarbon din întregul areal al culturii Cucuteni-Tripolie, în număr de 13, care se referă la nivelele precucuteniene și a celor din faza Cucuteni A. A rămas un deziderat obținerea unui număr rezonabil de datări pentru fiecare nivel, lucru regretat de către responsabilul șantierului.

Un alt domeniu abordat în cercetările de la Poduri este cel al *Arheologiei experimentale* (p. 65-68). Astfel, pentru prima dată s-a realizat confecționarea unui topor din piatră și a fost construită o locuință la o scară redusă, după modelul celor cunoscute în arealul complexului cultural Cucuteni.

Investigațiile din hinterlandul tell-ului (p. 69-73) au cuprins periegeze efectuate pe o rază de 5 km de la tell și, astfel, au fost identificate șapte așezări cucuteniene și un număr de cinci izvoare sărate. Investigațiile nu s-au limitat doar la domeniul arheologic, fiind întreprinse și cercetări etnoarheologice privitoare la exploatarea și utilizarea saramurei de către o echipă condusă de Marius Alexianu, investigație ce a constituit o altă premieră în România.

Lucrarea beneficiază și de un amplu rezumat (p. 74-81), în limba franceză, care vină să faciliteze accesul persoanelor din străinătate interesate de principalele probleme ridicate de cercetările întreprinse la Poduri. Acesta este urmat de o *Bibliografie* (p. 82-86) referitoare la situl de la Poduri, apoi de un număr impresionant de *Ilustrații* (p. 87-142), realizate color, în condiții grafice deosebite, prezentând diverse aspecte legate de cercetarea sitului.

Între p. 143-248 este realizată prezentarea propriu-zisă a *Catalogului*, în care sunt prezentate sintetic date despre fiecare dintre piesele ce fac obiectul expoziției dedicate stațiunii de la Poduri, realizată de Complexul Muzeal Județean Neamț.

Fără îndoială că atât realizarea expoziției, cât și publicarea catalogului **Poduri-Dealul Ghindaru, o Troie în Subcarpații Moldovei**, sunt realizări importante, oferind atât publicului larg, cât și specialiștilor prețioase informații privind respectivul sit, cercetările de aici contribuind la elucidarea multor aspecte încă obscure ale calcoliticului Europei de sud-est. Acest lucru mai ales după încheierea cercetărilor, autorii acestora intuind că această stațiune mai are încă multe surprize de oferit.

Astfel, catalogul și expoziția reprezintă o etapă benefică în cunoașterea rezultatelor cercetărilor din această stațiune, considerată de către acad. Mircea Petrescu-Dîmbovița „una din cele mai importante din aria culturii Cucuteni de pe teritoriul României”.

LĂCRĂMIOARA ELENA ISTINA